

УДК 378.1

DOI: 10.31499/2307-4914.2(22).2020.219587

ТЕРМІНОСИСТЕМИ В МЕТОДОЛОГІЇ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ З ПРОБЛЕМИ «АВТОРСЬКА ШКОЛА»

Сібаров Станіслав, аспірант, Херсонський державний університет; викладач, навчально-виховний комплекс «Школа гуманітарної праці».

ORCID: 0000-0003-2328-8687

E-mail: sibarow2014@gmail.com

У статті представлено необхідність системного вивчення питання походження авторської школи в контексті соціокультурних, економічних та інтеграційних змін, що відбуваються в Україні. Доведено, що за останні десятиліття виникла потреба в уточненні загальних принципових підходів щодо визначення такого поняття, як «авторська школа». Дослідження показало необхідність розробки методів системного і цілісного аналізу тих процесів, які характерні для розвитку педагогічного вчення, тобто проблем, що виникають при тлумаченні тих чи інших визначень.

***Ключові слова:** авторська школа, педагогіка, постіндустріальна цивілізація, методологія наукового пізнання, педагогічні технології, творчість, терміносистема, категоріально-поняттєвий апарат, освітній процес.*

TERM SYSTEMS IN THE SCIENTIFIC RESEARCH METHODOLOGY ON THE PROBLEM “AUTHOR'S SCHOOL”

Sibarov Stanislav, PhD student, Kherson State University; teacher, educational complex “School of liberal arts”.

ORCID: 0000-0003-2328-8687

E-mail: sibarow2014@gmail.com

The article reveals the need for a systematic study of the origin of the author's school in the context of socio-cultural, economic, and integration changes taking place in Ukraine. The study showed that in recent decades there has been a need to clarify the general principles of approach to the definition of such a concept as “author's school”. There was also the question of developing methods of systematic and holistic analysis of those processes that are characteristic of the development of pedagogical teaching, namely the problems that arise in the interpretation of certain definitions. The study of sources confirmed that the current stage of education development in Ukraine is characterized by an intensive search for new in the theory and practice of learning based on creativity. This is due to the fact that the general education system no longer meets the requirements of today in the post-industrial civilization, it cannot eliminate the contradiction between the focus on learning a significant amount of knowledge and the rapidly growing flow of new information, total unification, and standardization of the educational system. Education that requires new approaches, the organization of new author's schools. Thus, having built research as a system of clearly subordinated categories, concepts and provisions, we can, taking into account all the methodological problems of modern pedagogy, succeed and get the scientific novelty of the work of its scientific component (theory and practice). Analysis of the current situation regarding the formation of the terminological system of the concept of “author's school” showed that a clear categorical-conceptual apparatus makes it possible to clearly present the results of scientific research, use them appropriately, and justify their theoretical and practical significance.

***Keywords:** author's school, pedagogy, post-industrial civilization, the methodology of scientific knowledge, pedagogical technologies, creativity, terminological system, categorical-conceptual apparatus, educational process.*

Нагальна потреба в більш детальному вивченні сучасного викладання навчальних дисциплін, гуманізації освіти, визначенню терміна «авторська школа», відповідності обсягу матеріалу, обов'язкового для вивчення. Потреби постіндустріального суспільства обумовлюють актуальність методологічних проблем сучасної педагогічної науки.

У контексті глобалізаційних, соціокультурних та інтеграційних процесів, що відбуваються у державі, а саме європейський вектор розвитку України, учені акцентують увагу на теоретичні підвалини питань дефініції, зокрема і в педагогічній науці. Оскільки сучасні розгорнуті дослідження у цій сфері, нові варіації завдань, предмета, методів науки, першочергова необхідність у стрімкій і комплексній реалізації у практиці викладацької діяльності результатів дослідницького пошуку актуалізують потребу в розробці методів системного і цілісного аналізу педагогічних явищ та у вирішенні комплексу методологічних проблем педагогічної науки. Ефективність застосування модерного методологічного знання становить собою значну наукову цінність для спеціалістів у галузі педагогічного вчення.

За останні роки в питанні методології наукового дослідження з проблеми «авторська школа» була розроблена ціла низка досліджень, а саме: праці Б. М. Бімбада, В. І. Загвязінського, Л. П. Крившенко та інших. Про особливу увагу до цієї проблематики свідчать теми дисертаційних досліджень, насамперед, такі роботи, як: «Теорія і практика розвитку авторської школи в Україні (друга половина ХХ – початок ХХІ ст.)» [10]; «Гуманистическая авторская школа как социокультурный феномен»; «Становление и развитие авторской школы как инновационной образовательной системы» [8]; «Генеза авторських шкіл в Україні (80-ті рр. ХХ – початок ХХІ ст.)» [12]. Дисертаційне дослідження «Теорія і практика розвитку авторської школи в Україні (друга половина ХХ – початок ХХІ ст.)» (2015) переконує, що аналіз загальнонаукових категорій сприяє об'єктивному вивченню проблеми, наповнює новим змістом і підходами методологію педагогічного вчення [10]. Проблема дефініцій у дослідженнях з педагогіки займає центральне місце в дослідницьких роботах українських учених (М. О. Проц, Н. С. Побірченко, Г. Д. Матвеева, О. М. Новак, та інші), які розглядають генезу терміносистем загалом і в контексті педагогічних дисциплін.

Акцентуючи увагу на зазначених вище твердженнях, видається можливим сформулювати завдання дослідження, яке полягає в розкритті визначення «авторська школа» науковцями як окремої терміносистеми методології дослідження в галузі педагогіки.

Із середини 90-х рр. ХХ ст. набувають поширення такі поняття, як «авторська школа», «експериментальна школа» та «інноваційна школа», що засвідчують пошуки освітян, а також зміни в освітній сфері. Модель авторської школи розглядається нами як прообраз якісних перетворень в освіті, що залежить від команди професіоналів, які розширюють простір освітніх можливостей. Враховуючи сучасні реалії розвитку нашої держави, процеси, що відбуваються в освітньому просторі, уявляється, що зміст поняття «авторська школа» поглиблюватиметься, набуватиме нових ознак і якостей, саме тому проблема визначення освітньої та соціальної сутності цього терміна має надзвичайно важливе теоретичне і практичне значення, а також становить основу нормативно-правового забезпечення діяльності авторських шкіл в Україні.

У сучасних педагогічних словниках термін «авторська школа» має такі

визначення:

- експериментальний освітній заклад, діяльність якого будується на основі провідних психолого-педагогічних (або) організаційно-управлінських концепцій, розроблених окремим автором або авторським колективом;
- оригінальна загальнопедагогічна, дидактична, методична чи виховна система, опрацьована з урахуванням надбань психології, педагогіки, вікової фізіології та інших наук, вітчизняного й зарубіжного педагогічного досвіду, яка реалізується під керівництвом чи за участю її автора (авторів) принаймні в одному навчально-виховному закладі;
- новаторський або інноваційний загальноосвітній навчальний заклад, у якому склалась оригінально і достатньо ефективна система виховання і навчання, досвід якої може бути використаний іншими освітніми закладами;
- експериментальний навчально-виховний заклад, діяльність якого побудована на педагогічній концепції, розробленій одним педагогом чи авторським колективом;
- експериментальний навчально-виховний заклад, діяльність якого побудована на провідній психолого-педагогічній концепції, розробленій автором чи авторським колективом.

Поняття «авторська школа» тлумачиться вченими по-різному, акцентуючи на оригінальних (авторських) ідеях і технологіях, що експериментально втілюються у практику; оригінальності загальнопедагогічної, дидактичної, методичної чи виховної системи, побудованої на провідній психолого-педагогічній концепції, розробленій автором чи авторським колективом; специфіці педагогічної культури школи, що саморозвивається, стійкості й стабільності результатів навчання і розвитку особистості дитини тощо [9].

У педагогічній енциклопедії наголошується, що авторська школа – експериментальний навчально-виховний заклад, діяльність якого заснована на провідній психолого-педагогічній концепції, розробленій автором або авторським колективом [1].

В. І. Загвязінський стверджує, що авторські заклади – це ті навчальні заклади, діяльність яких побудована на основі оригінальних і ефективних (авторських) ідей і технологій. Вони є новою освітньою системою (або системою з елементами новизни) і створюють нову освітню практику [3].

В. М. Заєць наголошує, що авторська школа – це школа новаторська або інноваційна зі специфічною унікальною культурою, де склалась оригінальна і достатньо ефективна система навчання та виховання, створена конкретним педагогом та розвинена його послідовниками на основі чітко сформульованої авторської концепції, суб'єктами реалізації якої стають і педагоги, і учні, досвід якої може бути використаний іншими освітніми установами [4].

У праці М. О. Проца авторська школа постає як створений педагогом-засновником інноваційний за своєю суттю навчально-виховний заклад, у якому сформований своєрідний освітній простір та реалізується розроблена ним педагогічна концепція на основі мобілізації творчих зусиль учителів, учнів і їх батьків, що забезпечує школі тривале ефективне функціонування та стабільні позитивні результати [10].

Цікавим є формулювання Г. Д. Матвеевої, яка описує авторську школу як динамічну модель загальноосвітнього навчального закладу, у якому здійснюється організаційно та змістовно диференційоване навчання учнів на підґрунті культурологічної парадигми освіти, синтезі знань та досвіду, відтворених в оригінальній концепції директора-автора, що реалізується у специфічному культурно-освітньому середовищі й забезпечує ефективне функціонування школи та стабільні позитивні результати її діяльності [6].

У визначеннях Т. В. Цирліної, Л. П. Крившенко, Г. К. Селевко, О. М. Новак, Т. С. Перекрестової та Ю. В. Юрчонок [7; 8; 11; 12] зазначається, що такий заклад представляє собою експериментальний навчальний заклад із інноваційними елементами, які мають місце в роботі викладачів-новаторів з дітьми та їх батьками, а також у цій школі чітко сформульована автором ідеї (директором) освітня парадигма, навколо якої зосереджується праця педагогічного колективу.

Аналізуючи дані визначення дослідників та праці вчених, справедливим є переконання, що поняття «авторська школа» явище багатопланове, а її модель розглядається нами як прообраз якісних перетворень в освіті від команди професіоналів, які розширюють простір освітніх можливостей.

Для розкриття наукової проблеми необхідно пройти всю систему наукових категорій, що розкривають рух будь-якого наукового пізнання, саме ця проблематика полісемії визначень є досить актуальною в сучасній педагогіці. Варто зазначити, що категоріально-понятійний апарат науки знаходиться в неперервному розвитку, важливо дослідити генезу його вдосконалень. Через більш тісне становлення міждисциплінарних зв'язків педагогіки з іншими науками (психологією, соціологією, економікою, правом, інформатикою, філософією та ін.), вводяться нові терміни, поглиблюється зміст понять, які актуальні у своєму застосуванні. Враховуючи природне відставання понятійного апарату педагогіки від змісту, як і в будь-яких інших науках, що активно розвиваються, а також надходження в цю галузь слів іншомовного походження, можемо стверджувати про певну невизначеність і неоднозначність певних понять, а також їх відображень у відповідних термінах та дефініціях [2].

Відповідно до цього актуальними завданнями є з'ясування змісту, структури понять «авторська школа», «моделювання розвитку авторської школи»; уточнення та наукове пояснення критеріїв, показників, рівнів ефективності моделювання розвитку авторської школи; обґрунтування закономірностей розвитку та принципів моделювання даних навчальних закладів, а також добір відповідного діагностичного інструментарію та вивчення стану розробленості проблеми авторських шкіл у теорії і практиці.

Вивчаючи це питання, необхідно пам'ятати про таке поняття, як ключові слова, які характеризують ті чи інші категорії при аналізі конкретної галузі педагогіки або певного її розділу, а саме: в якості прикладу можна розглянути об'єкт дослідження. У цьому контексті об'єктом є поняття «авторська школа», а предметом – закономірності розвитку або з'ясування змісту і структури цього визначення.

Окремі категорії (моделювання розвитку авторської школи, критерії і показники її ефективності, експериментальне навчання, діяльність цих закладів) розглядаються як соціальна, педагогічна і економічна категорія. У цьому випадку – дослідження в системі педагогічних наук, а саме тому і діяльність розглядається як педагогічна категорія визначеного предметного поля, у якому його характеристики, по суті, будуть

значною мірою відрізнятися від, наприклад, економічних. У цьому порівнянні можливим є більш детальний розгляд такої категорії, як педагогічна та економічна діяльність.

У першому категоріальному визначенні діяльність педагогічна – це діяльність, яка включає в себе висунення виховних і пізнавальних завдань, планування змісту і засобів навчання, інформування, організацію, діагностику та корегування навчальної роботи, оцінку результатів освітнього процесу.

У другому – економічна діяльність – це процес сформованої та цілеспрямованої трудової діяльності людей, метою якого є створення всього необхідного для задоволення різноманітних потреб суспільства.

Таке міждисциплінарне порівняння наочно відображає проблему визначення в категоріально-поняттєвому апараті, а також цей дискурс є одним із провідних у методології науки, зокрема і педагогічної. Відстежуючи сучасну генезу розвитку терміносистем педагогіки, варто зазначити, що до її складу вводяться нові терміни, а саме: «авторська школа», «інноваційна освіта», «ефективна школа» тощо.

Завдяки формуванню нових понять відбувається збагачення поняттєвих категорій науки, нівелювання дискусій та суперечок між дослідниками і науковцями, які повсякчас виникають на підґрунті різного тлумачення та розуміння тих чи інших понять. Характерному в цьому відношенні є суперечності навколо визначення поняття «авторська школа».

Підсумовуючи вищезазначене, полісемія (поліваріантність) наукових визначень, зокрема і в галузі педагогічних наук, призводить до того, що їх дефініція та тлумачення досягається лише у визначеному контексті генези розвитку того чи іншого педагогічного процесу, тієї чи іншої викладацької (педагогічної) діяльності, а також у певній системі дослідження. Усі ці поняття, що застосовуються у визначеній системі (предметному полі) наукового пошуку, потребують тлумачення відповідно до аспекту розгляду (функціонального, структурно-функціонального, історичної ретроспективи, міжнародного (світового), теоретичного, практичного, порівняльного тощо).

Вибудовуючи дослідження як систему чітко субординованих категорій, понять і положень, необхідно дотримуватися таких вимог: чітка дефініція визначень – кожним терміном позначати лише одне поняття («предметна визначеність»); суворості (рамкової обмеженості) прийнятого аспекту розгляду («аспектна чистота»); однозначності і єдності розуміння у відповідності з прийнятими понятійними системами, що визначають обов'язковість «введення» нових термінів до категоріально-поняттєвого апарату науки. Завдяки цьому постає можливим врахування нами всіх методологічних проблем сучасної педагогіки і досягнення успіху в отриманні наукової новизни дослідження, а також його наукової складової (теорії і практики).

Аналіз наукових праць уможливив логічний підсумок про наявність загальної суперечності між досягненнями у спробах дефініювати визначення «авторська школа» та недостатнім рівнем розробленості теорії і методології моделювання розвитку цих освітніх закладів як цілісної соціопедагогічної системи, що конкретизується нами через часткові суперечності між:

- суспільними вимогами до моделювання розвитку авторських шкіл у нових соціокультурних вимогах й недостатнім рівнем розробленості теоретико-методологічних засад здійснення такої діяльності;

- традиційною моделлю створення, функціонування та розвитку авторських шкіл та потребою розроблення концепції моделювання розвитку авторських шкіл і відповідної технології її реалізації;
- необхідністю поширення інноваційного досвіду роботи авторських шкіл та недостатнім рівнем технологізації процесу реалізації авторської ідеї.

Отже, чіткий категоріально-поняттєвий апарат дає змогу зрозуміло подати (висвітлити) результати наукового пошуку щодо формування терміносистеми поняття «авторська школа», обґрунтування його теоретичного і практичного значення.

На особливу увагу заслуговує розгляд цієї проблеми через такі етапи наукового пошуку, як сам процес дослідження та його наукове розкриття. Особливе місце в освітній сфері посідають якісні зміни, які включають, наприклад, прикладний аспект авторських шкіл. Цей аспект включає в себе моделювання й упровадження кращих зразків авторських практик інноваційного розвитку школи задля розвитку особистості учня як суб'єкта освітнього процесу, громадянина і патріота України. Виходячи з цього, доречним є подальше проведення досліджень у цьому предметному аспекті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гончаренко С. І. Український педагогічний словник. К.: Либідь, 1997. 374 с.
2. Євтушенко І. Н., Завалевський Ю. І., Кириленко С. В. та ін. Авторська школа в Україні: наук.-метод. посіб. / за наук. ред. Ю. І. Завалевського. К. Чернівці: Букрек, 2017. 416 с. іл. (Серія «Авторська школа в Україні»).
3. Загвязинский В. И. Инновационные процессы в современном образовании. *Мир науки, культуры, образования*. 2007. Вип. 1(4). С. 83–84.
4. Заець В. В. Авторські школи в музичній педагогіці: до визначення поняття. *Педагогіка і технологія музичного мистецтва*. 2017. Вип. 107. С. 228.
5. Мариновська О., Завалевський Ю. Метод контент-аналізу в педагогічних дослідженнях: аналіз наукової літератури. *Обрії*. 2014. № 2(39). С. 17–22.
6. Матвеева Г. Роздуми про авторську школу. *Освіта України*. 2016. № 32. С. 12.
7. Новак О. «Авторська школа»: сутність поняття, ознаки, різновиди та особливості діяльності. *Педагогіка вищої та середньої школи*. 2015. Вип. 44. С. 243–249.
8. Перекрестова Т. С. Становление и развитие авторской школы как инновационной образовательной системы: дис. ... кандидата пед. наук: 13.00.01. Волгоград, 2001. 252 с.
9. Побірченко Н. С. Змістовий аспект поняття «авторська школа». *Вісник Житомирського державного університету ім. І. Франка*. 2007. Вип. 36. С. 33–37.
10. Проц М. О. Теорія і практика розвитку авторської школи в Україні (друга половина ХХ – початок ХХІ ст.): дис. ... кандидата пед. наук: 13.00.01. Івано-Франківськ, 2015. 363 с.
11. Цырлина Т. В. Авторская школа: дефиниции, типологии и тенденции развития. *Российско-американский форум образования*. 2010. Vol. 2, Issue 1. Вып. 1/04. URL: www.rus-ameeduforum.com/content/ru/?task=art&article...iid=6
12. Юрчонок Ю. В. Генеза авторських шкіл в Україні (80-ті р. ХХ – початок ХХІ ст.): автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01. Полтава, 2011. 20 с.

REFERENCES

1. Honcharenko, S. I. (1997). *Ukrainskyi pedahohichnyi slovnyk*. K.: Lybid [in Ukrainian].
2. Yevtushenko, I. N., Zavalevskiy, Yu. I., Kyrylenko, S. V. et al. (2017). *Avtorska shkola v Ukraini*. Yu. I. Zavalevskoho (Ed.). K. – Chernivtsi: Bukrek. (Serii «Avtorska shkola v Ukraini») [in Ukrainian].
3. Zagvjazinskij, V. I. (2007). *Innovacionnye processy v sovremennom obrazovanii* [Innovative processes in modern education]. *Mir nauki, kul'tury, obrazovaniya – World of science, culture, education, 1(4)*, 83–84 [in Russian].
4. Zaiets, V. V. (2017). *Avtorski shkoly v muzychnii pedahohitsi: do vyznachennia poniattia* [Author's

- schools in music pedagogy: to define the concept]. *Pedahohika i tekhnolohiia muzychnoho mystetstva – Pedagogy and technology of musical art, Issue 107, 228* [in Ukrainian].
5. Marynovska, O., Zavalevskyi, Yu. (2014). Metod kontent-analizu v pedahohichnykh doslidzhenniakh: analiz naukovoї literatury [Method of content analysis in pedagogical research: analysis of scientific literature]. *Obrii – Obrii, 2(39), 17–22* [in Ukrainian].
  6. Matveeva, Hanna. (2016). Rozdumy pro avtorsku shkolu [Reflections on the author's school]. *Osvita Ukrainy – Education of Ukraine, 32, 12* [in Ukrainian].
  7. Novak, O. (2015). “Avtorska shkola”: sutnist poniattia, oznaky, riznovydy ta osoblyvosti diialnosti [“Author's school”: the essence of the concept, features, varieties and features of activity]. *Pedahohika vyshchoi ta serednoi shkoly – Pedagogy of higher and secondary school, Issue 44, 243–249* [in Ukrainian].
  8. Perekrestova, T. S. (2001). Stanovlenie i razvitie avtorskoj shkoly kak innovacionnoj obrazovatel'noj sistemy. *Candidate's thesis*. Volhohrad [in Russian].
  9. Pobirchenko, N. S. (2007). Zmistovyi aspekt poniattia “avtorska shkola” [The semantic aspect of the concept of “author's school”]. *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu im. I. Franka – Visnyk Zhitomirskoho State University named after I. Frank, Issue 36, 33–37* [in Ukrainian].
  10. Prots, M. O. (2015). Teoriia i praktyka rozvytku avtorskoj shkoly v Ukraini (druha polovyna XX – pochatok XXI st.). *Candidate's thesis*. Ivano-Frankivsk [in Ukrainian].
  11. Cyrlina, T. V. (2010). Avtorskaja shkola: definicii, tipologii i tendencii razvitija [Author's school: definitions, typologies and development trends]. *Rossijsko-amerikanskij forum obrazovanija – Russian-American Education Forum. Vol. 2, Issue 1/04*. URL: www.rus-ameeduforum.com/content/ru/?task=art&article...iid=6 [in Russian].
  12. Yurchonok, Yu. V. (2011). Heneza avtorskykh shkil v Ukraini (80-ti r. XX – pochatok XXI st.). *Extended abstract of candidate's thesis*. Poltava [in Ukrainian].